

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ การศึกษาในแง่ความสัมพันธ์กับชีวิตทางเศรษฐกิจและชีวิตทางสังคม ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและบันทึกลักษณะรูปแบบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือในปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาระบบความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์กับชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนภาคเหนือ

ข้อมูลที่น่ามาศึกษาเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ยังคงมีการยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เก็บรวบรวมโดยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และสังเกตการณ์ร่วม จากหมู่บ้านทุ่งแดง ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 15 พิธีกรรม

แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับระบบความเชื่อทางศาสนาของสังคมไทย ซึ่งนำเสนอโดย ฉลาดชาย รมิตานนท์ และแนวคิดเกี่ยวกับการหน้าที่ของศาสนาของ บรอนนิสเลอร์ มาลินนอร์สกี นักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่นิยม

จากการศึกษาครั้งนี้พบคำตอบ ดังนี้

ในด้านลักษณะรูปแบบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือที่ปรากฏในปัจจุบัน พบว่ามีการยึดถือปฏิบัติอยู่ถึง 15 พิธีกรรม จำแนกตามช่วงฤดูกาลที่ประกอบพิธีกรรม ระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องและความเชื่อได้ดังนี้

1. จำแนกตามช่วงฤดูกาลที่ประกอบพิธีกรรม มี 3 ประเภท

1.1 พิธีกรรมก่อนฤดูเพาะปลูก มี 7 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีไหว้ผีปู่ย่า ไหว้ผีเจ้าบ้าน ฟ้อนผีเม็ง ไหว้ผีฝาย แห่นางแมวขอฝน และฟังธรรมปลาช่อน

1.2 พิธีกรรมหลังฤดูเพาะปลูก มี 3 พิธีกรรม ได้แก่ มัดมือรถไถ ทานก๋วยสลาก และยี่เป็ง

1.3 พิธีกรรมหลังฤดูเก็บเกี่ยว มี 5 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีไหว้เจ้าที่สวน เรียกขวัญข้าว ทานข้าวใหม่ มีใหม่ และสืบชะตา (หมู) บ้าน

2. จำแนกตามระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องมี 4 ประเภท

2.1 พิธีกรรมระดับชุมชน มี 5 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีไหว้ผีเจ้าบ้าน ไหว้ผีฝาย แห่นางแมวขอฝน ฟังธรรมปลาช่อนและสืบชะตา(หมู) บ้าน

2.2 พิธีกรรมระดับกลุ่มเครือญาติมี 3 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีไหว้ผีปู่ย่า ฟ้อนผีเม็ง และมัดมือรถไถ

2.3 พิธีกรรมระดับบุคคล มี 3 พิธีกรรมได้แก่ พิธีแหกนา
เรียกขวัญข้าว และไหว้เจ้าที่สวน

2.4 พิธีกรรมระดับผสมผสาน มี 4 พิธีกรรมได้แก่ พิธีทานก๋วยสลาก
ยี่เป็ง ทานข้าวใหม่ และปีใหม่ (สงกรานต์)

3. จำแนกตามความเชื่อ มี 2 ประเภท

3.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับผี มี 9 พิธีกรรมได้แก่ ไหว้ผีเจ้าบ้าน ไหว้ผีปู่ย่า
พ่อนผีเม็ง ไหว้ผีผาย ไหว้เจ้าที่สวน แหกนา เรียกขวัญข้าว มัดม้อรลไถ และ
แห่นางแมวของฝน

3.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธ มี 6 พิธีกรรมได้แก่ พิธีฟังธรรมปลาช่อน
ทานก๋วยสลาก ยี่เป็ง ทานข้าวใหม่ ปีใหม่และสืบชะตา(หมู)บ้าน

ส่วนรายละเอียดของพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ทุก
พิธีกรรม จะมีลักษณะเป็นระบบระเบียบและมีข้อกำหนดที่ชัดเจน สามารถแยกเป็นส่วน
ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

1. ชื่อพิธีกรรม
2. ระดับการมีส่วนร่วม
3. วัตถุประสงค์
4. สถานที่ประกอบพิธีกรรม
5. ช่วงเวลาประกอบพิธีกรรม
6. ผู้ประกอบพิธีกรรม
7. ผู้อำนวยการ
8. ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรม
9. วัตถุประสงค์ลักษณะในพิธีกรรม
10. ขั้นตอนปฏิบัติในพิธีกรรม
11. วรรณกรรมในพิธีกรรม

ในด้านระบบความเชื่อทางศาสนา จากการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร
และความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ พบว่า มีลักษณะเป็นระบบความเชื่อทางศาสนาผสม
ผสานระหว่างผีกับพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน มีการแสดงออกถึงระบบความเชื่อดังกล่าว
4 องค์ประกอบได้แก่ การแสดงออกในรูปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์ สัญลักษณ์และ
บุคคลดังนี้

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ และ
เหนือมนุษย์ สามารถบันดาลความเป็นไปต่างๆ ได้ทั้งด้านดีด้านร้ายเป็นสิ่งเร้นลับที่มีตัวตน
สามารถติดต่อสื่อสารได้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบผี
และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบพุทธ

1.1 ผีที่ซามบ้านเชือกถือ และเช่นสรวงบูชาเพื่อให้เกิดความอุดม-
สมบูรณ์ มี 3 ประเภท คือ ผีบรรพบุรุษ ผีที่ควบคุมปัจจัยการผลิตโดยตรง และผีฝ่าย
ปกครอง ผีแต่ละประเภทนี้มีการแบ่งเขตแดนที่อาศัยและบทบาทหน้าที่รับผิดชอบอย่าง
ชัดเจน มีอำนาจบันดาลทั้งด้านดีด้านร้าย

1.2 พุทธแบบชาวบ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบพุทธที่ชาวบ้าน
เชือกถือและเช่นสรวงบูชา ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เทวดา อินทร์ พรหม
ยม ยักษ์ และเจ้ากรรมนายเวร สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถบันดาลทั้งด้าน
ดีด้านร้ายแก่คนทั้งชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า

2. วัตถุประสงค์ ได้แก่ บอมุ่งต้องการจากการประกอบพิธีกรรมโดยตรงพบว่า
มี 6 ลักษณะ ดังนี้

- 2.1 เพื่อบังคับให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล
- 2.2 เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอแก่การผลิต
- 2.3 เพื่อระดมแรงงานทำการผลิต
- 2.4 เพื่อป้องกันภัยเบียดเบียนพืชผลและให้ได้ผลผลิตเต็มเม็ด

เต็มหน่วย

2.5 เพื่อตอกย้ำบทบาทหน้าที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการบันดาลความ
อุดมสมบูรณ์และฉลองชัยในการเอาชนะธรรมชาติ

2.6 เพื่อให้เกิดความมั่นใจที่จะได้รับความอุดมสมบูรณ์ในโลกหน้า

3. ระบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ลักษณะปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดย
เน้นการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทั้งสิ้น มี 3 ลักษณะ ดังนี้

3.1 สัญลักษณ์เกี่ยวกับเวลาและสถานที่

เวลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม จะเน้นความสัมพันธ์กับระบบการผลิต เช่น
ช่วงก่อนฤดูเพาะปลูก หลังฤดูเพาะปลูก และหลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งหมายถึงการบันดาลผล
การประกอบพิธีกรรมตามจุดประสงค์ของการผลิตแต่ละขั้นตอนส่วนสถานที่หมายถึงแหล่ง
ที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรม สถานที่ที่เป็นเครื่องแสดงถึง สถาน
พำนัก ขอบเขตของบทบาทหน้าที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

3.2 สัญลักษณ์เกี่ยวกับวัตถุและสิ่งมีชีวิต ได้แก่ วัตถุบูชา อาหารและ
น้ำ สัตว์และพืช เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และสี

3.2.1 วัตถุบูชา ได้แก่ ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ฯลฯ เป็น
สัญลักษณ์ของความดีงาม การยกย่องให้เกียรติ ความผาสุกในชีวิต ฯลฯ

3.2.2 อาหารและน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์เฉพาะ
อาหารนั้นยังจำแนกลักษณะย่อยได้ ดังนี้

อาหารแบ่งตามระดับโอกาสที่ใช้ ได้แก่อาหารเกียรติยศ อาหารธรรมดา และอาหารเฉพาะโอกาส

อาหารแบ่งตามแนวความเชื่อ ได้แก่อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับผี และอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธ อาหารประเภทแรกจะเน้นอาหารที่ได้จากสัตว์ขนาดใหญ่ที่ยังมีชีวิตเป็นอยู่ เป็นสัญลักษณ์ของการเช่นสังเวद्यด้วยชีวิตเลือดเนื้อสัตว์ เพื่อแลกกับการมีชีวิตรอดของคนส่วนใหญ่ ส่วนอาหารประเภทที่ 2 มีลักษณะตรงข้ามกับประเภทแรกในแง่หลักการปฏิบัติ กล่าวคือ อาหารที่ใช้ในการทำบุญตามแนวความเชื่อแบบพุทธจะปฏิเสธการเบียดเบียนชีวิตสัตว์แต่ก็ไม่ถึงกับห้ามฆ่าเนื้อสัตว์ประกอบเป็นอาหารสำหรับทำบุญ อาหารในกลุ่มนี้เป็นสัญลักษณ์ของความมีเมตตาธรรมและการให้ทานให้ผู้อื่นเป็นสุขให้อานิสงส์นั้นกลับมาตอบสนองให้ตนเป็นสุขด้วย

ส่วนน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ การชำระล้างหรือบิดเป่าทำลายสิ่งชั่วร้ายอันเป็นภัยแก่ชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย

3.2.3 สัตว์และพืช ในพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์เพื่อความอุดมสมบูรณ์โดยตรง เช่น สัตว์จำพวก กบ หอย ปู ปลา นกกระยาง คางคก และพืชจำพวก ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว ซึ่งมีหน่อแสดงความเจริญงอกงาม "แตกหน่อออกกอ" นอกจากนี้ยังมีพืชบางชนิดที่สื่อความหมายถึงความมั่นคงจีรังยั่งยืน เช่น ต้นโพธิ์ และพืชแสดงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น เกียงพะเม็ง เป็นต้น

3.2.4 เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่นเครื่องมือที่เกี่ยวกับกระบวนการเก็บเกี่ยวข้าว ดาบ การละเล่นและเครื่องดนตรี ฯลฯ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ อยู่ดีมีสุข

3.2.5 สี ได้แก่ สีขาว สีแดง สีดำ สีขาวและสีแดง มักใช้คู่กัน สื่อความหมายถึงการกระชับความสัมพันธ์กันระหว่างความตายกับการมีชีวิตอยู่หรือวิญญาณกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ สีดำเป็นสัญลักษณ์ของเมฆฝน ความอุดมสมบูรณ์

3.3 สัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับกิจกรรม มี 3 ลักษณะได้แก่

3.3.1 การบวงสรวงบูชาหรือการทำบุญ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของปฏิบัติการทางความเชื่อ เป็นการแสดงออกถึงความตระหนักในพันธะระหว่างกันและกันของคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความกตัญญูรู้คุณ การเรียกร้องให้ช่วยเหลือและการยกย่องให้เกียรติแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

3.3.2 การกินเลี้ยง เป็นกิจกรรมที่แสดงถึง การเฉลิมฉลองยินดี การร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่างคนผู้ซึ่งร่วมชะตากรรมชีวิตเดียวกัน ความมีกินมีใช้ การกะเซ็บ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

3.3.3 การละเล่นรื่นเริง เป็นกิจกรรมที่แสดงความหมายเช่นเดียวกับ การกินเลี้ยง นั่นคือเป็นการเฉลิมฉลองแสดงความยินดีปรีดา การมีความสุขเบิกบาน หัวเราะ การ "ร่วมสุข" ซึ่งกันและกัน ในหมู่เครือญาติแรงงานเดียวกันและเพื่อนบ้าน ญาติมิตร

4. บุคคล หมายถึงผู้มีส่วนเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมมี 3 ลักษณะ ดังนี้

4.1 ผู้ประกอบพิธี คือ ผู้เป็นเจ้าของวัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ประสบหรือต้องการหลีกเลี่ยงวิกฤตการณ์โดยตรง และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการประกอบพิธีกรรม

4.2 ผู้อำนวยการ คือ ผู้มีความรู้ความชำนาญหรือมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในพิธีสามารถกำหนดและควบคุมวิธีปฏิบัติต่างๆ ในพิธีกรรมเพียงผู้เดียว และมักมีคุณสมบัติภายนอกเป็นที่ยอมรับจากชาวบ้านในสังคมด้วย

4.3 ผู้เข้าร่วมในพิธี คือ ผู้ซึ่งมิได้ประสบกับวิกฤตการณ์ใดๆ โดยตรง แต่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบพิธีกรรมในสถานะใดสถานะหนึ่ง เช่น เป็นญาติ มิตร เพื่อนบ้าน พ่อค้าแม่ค้า ผู้รักสนุกและผู้ต้องการศึกษา เป็นต้น

ในด้านความสัมพันธ์กับชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษา 2 ด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในแง่การหน้าที่ที่พิธีกรรมมีต่อชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม และความสัมพันธ์ในแง่การรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ตามประเด็นศึกษา ต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ในแง่การหน้าที่ที่มีต่อชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม

ความสัมพันธ์กับชีวิตทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมชีวิตทางเศรษฐกิจ (ตามความเชื่อของชาวบ้าน) ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ในการเป็น (สิ่งแทน) เทคโนโลยีทางการผลิต พิธีกรรมช่วยทำหน้าที่ในการควบคุมปริมาณน้ำ ป้องกันภัยเบียดเบียนพืชผลและช่วยให้ชาวนาได้ผลผลิตสมบูรณ์ พิธีกรรมเหล่านี้ได้แก่ ไหว้ผีฝาย แห่นางแมวขอฝน พิธีกรรมปลาช่อน แยกนา และเรียกขวัญข้าว

2. หน้าที่ในการควบคุมพลังงานในการผลิต พิธีกรรมช่วยทำหน้าที่ระดมแรงงานจากกลุ่มเครือญาติ และจากสมาชิกชุมชนทั้งเพื่อช่วยเหลือในการเพาะปลูก และการซ่อมแซมฝายน้ำชำรุดในแต่ละปี พิธีกรรมเหล่านี้ได้แก่ ไหว้ผีปู่ย่า พ่อแม่เม็ง ไหว้ผีฝาย

3. หน้าที่ในการเป็นสื่อสำแดงชัยในการเอาชนะธรรมชาติ และตอกย้ำบทบาทหน้าที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการบันดาลความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมเหล่านี้ ได้แก่ ไหว้ผีเจ้าบ้าน ทานก๋วยสลาก ยี่เป็ง ทานข้าวใหม่ ปีใหม่

ความสัมพันธ์กับชีวิตทางสังคม

หน้าที่ต่อระดับสังคมส่วนรวม

1. หน้าที่ในการสนับสนุนอุดมการณ์อิสระและพึ่งตนเอง พิธีกรรมช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยตนเองภายในชุมชนตลอดปีการผลิต

2. หน้าที่ในการพนักส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าเป็นเอกภาพ พิธีกรรมช่วยสนับสนุนส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมลดความขัดแย้งในสังคม กระชับความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติและชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน ตลอดจนส่งเสริมเอกลักษณ์ของและผนวกเอาชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กลางอำนาจรัฐ

หน้าที่ต่อระดับบุคคล

1. พิธีกรรมช่วยรักษาความเจ็บป่วย ได้แก่ พิธีพ้อนผีเม็ง
2. พิธีกรรมช่วยให้ชาวบ้านได้ผ่อนคลายความวิตกกังวลและดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความหวังทั้งในโลกนี้และโลกหน้า นอกจากนี้ยังช่วยผ่อนคลายความเครียดและให้ความบันเทิงด้วย

ความสัมพันธ์ในแง่การรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะความเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง จากสังคมใหญ่ภายนอกหมู่บ้าน ส่งผลให้โครงสร้างภายในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อ ซึ่งพบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การลดหย่อนวิธีปฏิบัติ ซึ่งพบมากที่สุด นอกจากนี้คือเปลี่ยนแปลงในลักษณะมีการเสื่อมสลายและเกิดขึ้นใหม่ และการหย่อนคลายความเชื่อถือ

สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาและสัมภาษณ์จากชาวบ้าน พบว่าสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น เนื่องมาจาก ความต้องการให้ขนาดของงานใหญ่โตขึ้นเพื่อจะได้เพิ่มความสนุกครึกครื้นมากขึ้นจะได้เป็นที่พอใจของผีวิญญาณที่เชิญมาร่วมสนุก (ผีอนึ่งเม็ง) ความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านต้องการลดและประหยัดค่าใช้จ่ายความขาดแคลนวัสดุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง วิธีการผลิตเปลี่ยนแปลง และอิทธิพลของความคิดวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่เข้าไปกับระบบการศึกษาสมัยใหม่

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ลักษณะที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้บ่งชี้ถึงความพยายามในการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับชีวิตสมัยใหม่ ลักษณะที่ต่อเนื่องยังปรากฏชัดเจนอยู่มากกว่าส่วนที่ถล่มสลาย

อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือช่วยให้มองเห็นได้ว่า พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างโดดๆ ลอยๆ ไร้ความหมาย แต่หากเกิดขึ้นอย่างมีความหมาย มีวัตถุประสงค์ และประโยชน์ใช้สอยแก่ชุมชนอย่างชัดเจน เพราะพิธีกรรมประเภทนี้เป็นผลผลิตมาจากวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรง หรือกล่าวได้ว่าความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นสอดคล้องกับวิถีการผลิตแบบพึ่งตนเอง

การประกอบพิธีกรรม เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลอำนาจในการควบคุมธรรมชาติ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านรู้และเข้าใจธรรมชาติ และเชื่อว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ด้วยพลังที่เหนือกว่า พวกเขาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติก็เพื่อปฏิบัติ ความพยายามในการใช้พิธีกรรมเป็นประดุจเครื่องมือหรือเทคโนโลยีในการต่อสู้เอาชนะธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่า แท้จริงแล้วพวกเขาได้มีจิตสำนึกสยบยอมแก่อำนาจธรรมชาติไม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเข้าใจของชาวบ้านมิใช่สิ่งเดียวกับธรรมชาติ เป็นคนละส่วนกันแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เช่นเดียวกับที่มนุษย์กับธรรมชาติก็เป็นคนละส่วนแต่ดำรงอยู่ร่วมกัน การกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเพียงการแสดงความคารวะ เพื่อจะเรียกร้องหรือต่อรองให้บันดาลอำนาจควบคุมธรรมชาติแทนพลังอันจำกัดของตน พิธีกรรมจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ตอบโต้กับอำนาจธรรมชาติ ภาวะที่ชาวบ้านต้องการเอาชนะธรรมชาติเช่นนี้ จึงมิใช่ภาวะจิตจำนนแต่อย่างใด ทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างเป็นตัว

ของตัวเอง โดยที่ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง เป็น "ผู้กระทำ" มากกว่าที่จะเป็น "ผู้ถูกกระทำ" พวกเขา "กำหนด" วิถีทางการแก้ปัญหาตามระบบวิถีคิดในกรอบสังคมประเพณี ระบบวิถีคิดที่ตระหนักในภาวะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม คือ สัตว์ พืช ธรรมชาติ ระหว่างคนกับคนและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติว่าแต่ละส่วนล้วนเกี่ยวข้องกับพึ่งพาอาศัยกัน การเสียดุลในด้าน ด้านหนึ่งย่อมส่งผลถึงด้านอื่นๆ พิธีกรรมจึงเป็นผลผลิตทางปัญญาหรือเป็นศาสตร์เพื่อการควบคุมคุณภาพของสรรพสิ่งนั่นเอง

การให้ความสำคัญเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในพิธีกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นระดับเครือญาติและระดับชุมชน นับว่าเป็นรูปแบบความสามัคคีระดับหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกที่มีอิทธิพลและปัจจัยของชาวบ้าน การร่วมประกอบพิธีกรรมเพื่อการเอาชนะธรรมชาติแสดงถึงกา ารรับรู้และร่วมรับชะตากรรมอันเดียวกัน เป็นหมู่พวกเดียวกัน ชะตากรรมของคนคนหนึ่งคือชะตากรรมของชุมชนและชะตากรรมของชุมชนก็คือชะตากรรมของคนด้วย ยิ่งหากพิจารณาพิธีกรรมประเภทอื่น และรูปแบบทางสังคมลักษณะอื่นๆ โดยเฉพาะระบบการรวมกลุ่มทางสังคมก็จะยิ่งเห็นชัดขึ้น โดยเนื้อแท้ของวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมแล้ว การถือคติ "รวมกันเราอยู่" คือระบบคุณค่าเพื่อ การดำรงอยู่ของชุมชน และระบบคุณค่าเหล่านี้ยังคงปรากฏร่องรอยให้เห็นในพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว

วัตถุประสงค์และระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นว่า ความคาดหวังหรือความใฝ่ฝันเกี่ยวกับภาพชีวิตที่ปรารถนาสูงสุดของพวกเขาก็คือ การมีชีวิตอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ตามที่กล่าวกันในภาษาชาวบ้านว่า "ความอยู่ดีกินดี" อันได้แก่สภาพที่มีข้าวปลาอาหาร พืชพันธุ์ธัญญา เพียงพอแก่การดำรงชีพ ไม่อดอยากแร้นแค้นและเจ็บไข้ได้ป่วย สภาพธรรมชาติไม่วิปริตแปรปรวนแต่เอื้ออวยต่อการประกอบกิจกรรมของตน ดังนั้นในทุกพิธีกรรมจึงเน้นเรื่องอาหารและน้ำเป็นสำคัญ นอกจากนี้บรรดาสัตว์ พืช และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ต่างได้รับการให้คุณค่าจากชาวบ้านอย่างสูงเช่นเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการมีชีวิตอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ของพวกเขา ความใฝ่ฝันในเรื่องการมีชีวิตอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ของพวกเขาหมายถึงชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อันเป็นความเชื่อในความอมตะของชีวิต ซึ่งแสดงออกในระบบความเชื่อทั้งผีและพุทธตามลำดับ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พิธีกรรมเป็นกระบวนการสร้างหรือจำลองโลกแห่งความฝันให้เป็นจริงของชาวบ้าน

ระบบความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างผีกับพุทธ (และพราหมณ์) แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความเป็นอิสระที่จะเลือกรับหรือไม่รับ "สิ่งอำนวยความสะดวก" แก่คนโดยคำนึงถึงหน้าที่ใช้สอยเป็นหลักทั้งๆ ที่เมื่อพิจารณาจากวิธีปฏิบัติในพิธีกรรมทั้งสองระบบแล้ว จะเห็นได้ว่าลักษณะทางอุดมการณ์นั้นขัดแย้งกันอย่างชัดเจน ชาวบ้านจะแยกการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีออกต่างหากจากการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แม้ว่าบางพิธีกรรมจะต้องปฏิบัติในช่วงวาระเทศกาลเดียวกันก็ตาม ในขณะที่อุดมการณ์แบบผีมีท่วงทำนองปฏิบัติการที่ก้าวร้าวรุนแรง แต่การแสดงออกของอุดมการณ์แบบพุทธกลับมีท่วงทำนองอ่อนโยนมีเมตตาธรรม การที่ลักษณะขัดแย้งเช่นนี้ดำรงอยู่ได้ในความผสมผสานก็ด้วยเหตุว่า ระบบความเชื่อทั้งสองนี้มีลักษณะร่วมที่เอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้านนั่นคืออำนาจบันดาลความเป็นไปต่างๆ นี้อสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านนั่นเอง ซึ่งเราสามารถทำความเข้าใจลักษณะอำนาจที่บันดาลได้จากสังคคติสิทธิ์ในระบบความเชื่อของชาวบ้าน โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์หน้าที่ของพิธีกรรม

จากการศึกษาคั้งนี้ทั้งหมดช่วยให้เข้าใจได้ถึงเหตุผลหรือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมและระบบความเชื่อเช่นนี้ยังคงดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน เงื่อนไขต่างๆ เหล่า นั้นได้แก่ ลักษณะแห่งอำนาจของสังคคติสิทธิ์เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เพราะทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการได้ มีการปฏิบัติอย่างซ้ำๆ สม่าเสมอในรูปขององค์การคือมีผู้กระทำ มีขั้นตอนปฏิบัติการที่แน่นอน และมีอุปกรณ์ที่ชัดเจน นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมก็เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ เป็นการพยายามขยายบทบาทสืบเนื่องต่อไปของอำนาจ "ภายใน" ที่ชาวบ้านยอมรับและผูกพันอยู่อย่างใกล้ชิดภายใต้เงื่อนไข การแลกเปลี่ยนที่ตนเห็นว่าไม่มีการได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน ตลอดจนอยู่ในขอบเขตที่ตนสามารถกระทำได้ด้วย และทราบเท่าที่ชาวบ้านยังคงดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ความไม่มั่นคงแน่นอน จากสภาพธรรมชาติและระบบเศรษฐกิจการเมืองสมัยใหม่ เช่นในปัจจุบัน